

Tudósítás

Mindenki győzött a lengyel önkormányzati választásokon?

Az idén ősszel, valószínűleg október 13-án ismét választások lesznek Magyarországon. Tavaly októberben Lengyelországban már lezajlottak a helyi megmérettetések. Lengyelországban persze minden más (az ottani szocialisták pl. kiestek a parlamentből és az ottani kormánypárt sosem ért el 50-55 %-os támogatottságot), de mégis érdekes lehet, hogy mi történt ebben a baráti államban.

„Kiküldött tudósítónk”, Lagzi Gábor polonista, történész az alábbi elemzést küldte a főszerkesztő felkérésére. (A. Z.)

***

A 2018 őszen megtartott lengyel önkormányzati választásokon tipikus win-win helyzetet eredményezett, mind a kormánypárt, mind az ellenzék számára – mindkét oldal, különböző okoknál fogva, nyertesnek tekinti saját magát és vesztesnek a másik felet. A 2015 ősze óta az országot kormányzó jobboldali-konzervatív Jog és Igazságosság (Prawo i Sprawiedliwość, PiS) elsősorban a vajdasági és járási szinten aratott sikert, addig az ellenzék, elsősorban a jobboldali-liberális Polgári Platform (Platforma Obywatelska, PO) a nagyvárosokban (pl. Varsóban vagy Wrocławban) sikerült látványos győzelmet aratnia.

A kétfordulós választáson első menetében (2018. október 21-én), a legtöbb kérdés elől két héttel később (november 4-én) már csak a talpon maradt polgármesterekre lehetett voksolni. Ez lesz az első olyan önkormányzati választás, amelyen a képviselőket 5 évre választják (eddig négy esztendőre szólt a mandátumuk), ugyancsak tavaly lépett életbe az a szabály, miszerint egy település vezetőjét ugyanazon a helyen egymás után legfeljebb kétszer lehet megválasztani. Az önkormányzati választáson több mint 30 millió lengyel volt jogosult a voksolásra, s az első fordulóban a polgárok 54,8%-a jelent meg az urnáknál, ami kifejezetten magas részvételi aránynak számít a Visztula partjainál.

Az eredmények értékelése előtt érdemes egy rövid pillantást vetni a lengyel önkormányzati-ság legfontosabb jellemzőire. A jobbközép Jerzy Buzek vezette kormány 1999-ben egy adminisztratív reformot hajtott végre, amely következtében az önkormányzati rendszer háromszatúvá vált (vajdaság, járás, község, az utóbbi lehet a főváros egyik kerülete is): megszűnt az addig 49 vajdaságból álló „megyerendszer”, helyére pedig 16 vajdaságból, 315 járásból és 2478 községből álló szisztéma jött létre. Lengyel specifikum a járási jogú város, amely ugyan formálisan községnek számít, de a járás kompetenciáival és kötelezettségeivel rendelkezik. Az egyes alanyok között nincsen alá- ill. felérendeltségi viszony – a község nem függ a járástól, a járás a vajdaságtól.

A vajdaság kompetenciái alá tartozik az uniós forrásokkal való gazdálkodás, a regionális fejlesztés, az egyes önkormányzati alanyok együttműködésének az elősegítése; alá tartoznak a regionális közút-hálózat és a regionális jellegű tömegközlekedés fenntartása (pl. vasút). A vajdasági gyűlés (szejmik) helyi jelentőségű jogszabályokat alkot, elfogadja a vajdaság költségvetését, rendelkezik a vajdasági tulajdon és pénzeszközök felett, valamint kinevezi és visszahívja annak vezetőit, többek között a marsallt (a lengyel rendszerben létezik még a vajda is, aki viszont a központi hatalom képviselője).

A járás kompetenciájába tartozik a kórházak, a középiskolák, egyes kulturális intézmények (színház, múzeum) fenntartása, a tűz- és árvízvédelem, a társadalom- és családpolitika egyes elemei. Ez a szint is rendelkezik végrehajtó és törvényhozó szervekkel, az előbbi élén az elöljáró (sztaroszta) áll. Az önkormányzati rendszer legalsó szintjén a község helyezkedik el, amely a lokális jellegű feladatok megoldásával foglalkozik (kommunális szolgáltatások, közoktatás középiskolás szintig, könyvtárak és művelődési házak fenntartása). A polgármester – a település nagyságától

függően – más-más nevet visel: a községi előljáró a wójt, a járási és városi polgármester a burmistrz (a német Burgermeister szóból), illetve a nagyobb város (100 ezer fő feletti lakosságszámmal) (fő) polgármestere a prezydent. A település első embere képviseli azt kifelé, hajtja végre a testület által elfogadott költségvetést. Az előző rendszerrel ellentétben a lengyelországi települések vezetőit a polgárok közvetlenül választják meg. Ez alól Varsó főváros a kivétel, ahol a kerületi polgármestereket a képviselőtestületek választják meg (a főpolgármestert viszont közvetlenül).

Országos összesítésben - a magyar megyei önkormányzatnak megfelelő, de azoknál lényegesen nagyobb területű és lakosságú (a szerk. megj.), vajdasági közgyűlések pártlistáin a PiS (Jog és Igazságosság, a Fidesz egyik legfontosabb európai partnere, szövetségese – A. Z.) győzedelmeskedett – megelőzve legfőbb vetélytársát, a jobbközép Polgári Platform és a liberális Modern Lengyelország (Nowoczesna) alkotta Polgári Koalíciót (KO). A kormánypárt itt 34,1%-ot kapott, a legnagyobb ellenzéki erő pedig majdnem 27%-ot. A 2014-es helyhatósági voksolás nagy nyertese, a Lengyel Néppárt (PSL, más néven Parasztpárt) most 12%-t ért el. A 2015-ös parlamenti választásokon sikertelensége után a posztkommunista (vagyis szocialista, a magyar MSZP testvérpártja – A. Z.) Demokratikus Baloldali Szövetség (SLD) most önállóan méretette meg magát (közel 7%-ot ért el végül). Érdemes megjegyezni, hogy a parlamenti mandátumokkal rendelkező, establishment-ellenes Kukiz'15 formációnak sikerült megszereznie a vajdasági közgyűlések összetételére adott szavazatok 5,6%-át, de azt nem sikerült mandátumra konvertálnia. A 2018-as önkormányzati választás újdonsága, hogy a független önkormányzati képviselők összefogtak és egységes listával jelentek meg, és a viszonylag jó eredményének köszönhetően képviselőket küldhet a közgyűlésekbe (5,2%, 15 mandátum).

A vajdasági közgyűlések összesen 552 székébe a PiS 254 képviselőt (2014-ben 171 fő), a Polgári Koalíció 194-et (egyedül PO akkor 179-et), a Lengyel Néppárt pedig 70-et küldhet (4 éve 157-et). A maradék helyeken osztozhattak a kevésbé jól szerepelt politikai tömörülések, így például a Pártonkívüli Önkormányzatok 15 mandátummal,

vagy a regionálisan jelen levő német kisebbségi szövetség. A 16 lengyelországi vajdaságból a PiS 6-ban egyedül is többséget szerzett, (kelet- és közép-lengyelországi megyékről van szó) – végül 8 vajdaságban sikerült az irányítást megszereznie (eddig csupán egyet, a délkelet-lengyelországi podkarpacie-i vajdaságot irányította). A sziléziai vajdaságban, ahol a 45 fős közgyűlésébe a PiS 22 helyet szerzett, sikerült a kormánypártnak „átállítania” a liberális Modern Lengyelország színeiben mandátumot szerzett képviselőt, ezáltal megszerezni a többséget, Alsó-Sziléziában (Wrocław/Boroszló központtal) a kormánypárt összeállt a Pártonkívüli Önkormányzatok képviselőivel.

A PO vezette Polgári Koalíció több képviselői helyet szerzett, mint négy esztendővel ezelőtt. Bár hét vajdaságban nyert, önállóan csak egyben (Pomorskie, Gdańsk székhellyel) sikerült az irányítást megszereznie. A maradék öt vajdaságban – az elmúlt évekhez hasonlóan – PO-PSL összefogás irányít majd, amely az opelei vajdaságban kiegészült a német kisebbséggel, két nyugati vajdaságban pedig a baloldallal (SLD).

A kormányzó Jog és Igazságosság a választási kampányban jó listás eredmények elérésére és a PSL visszaszorítására összpontosított. A PiS kampányarca Mateusz Morawiecki miniszterelnök volt, akinek ez volt az első igazi politikusi megmérettetése a kormányfővé választása után. A nagypolitikába az üzleti életből belekerülő Morawiecki 2015-ben – a „mindenható” pártelnök, Jarosław Kaczyński erőteljes támogatásával – azonnal a gazdasági csúcsmiszterei székben találta magát, majd a 2017 legvégén lezajlott kisebb kormányátalakuláson az ország élére került. A kormánypárt két nagy üzenetre koncentrált a kampánya során:

Egyfelől szinergiát ígért a kormánypárt és az önkormányzatok között (értsd: több állami támogatásra, jóindulatra számíthat a kormánypárti település), másfelől erőteljesen támogatta a vidéken (falun és kisebb településeken) erős Parasztpártot, azt remélve, hogy a falusi konkurenciáját sikerül térdre kényszeríteni a parlamenti választás előtt (a PSL hagyományosan jól szerepel a helyhatósági választásokon, messze több szavazatot szerezve, mint az országos voksoláson, köszönhetően szervezeti és társadalmi beágyazódottságának).

Az ellenzéki Polgári Koalíció a nagyvárosokban tudott vigasztalódni, ahol a kormánypárt a négy évvel ezelőtti eredményekhez képest nem tudott előre lépni. A PiS a nagyvárosokban még a közvéleménykutatási adatokban előre jelzettnél is gyengébben szerepelt, számos városban már második fordulóra sem került sor. Nagy meglepetésre a lokális jelentőségű, de országos hatású varsói főpolgármester-választáson, az ellenzéki volt külügyminiszter-helyettes, volt EP- és parlamenti képviselő Rafał Trzaskowski már az első fordulóban „behúzta” a nagyarányú győzelmet (54%, az ellenfele, Patryk Jaki igazságügyi miniszter-helyettes csak 30%-ot kapott). A kerületi közgyűlésekbe és polgármesteri székekbe döntő többségében az Polgári Platform és a lokális tömörülések jelöltjei ülhetek be. A PiS számára azért is volt fájdalmas a fővárosban megtapasztalt vereség, mert a települést három ciklus óta a PO-s Hanna Gronkiewicz-Waltz vezette, aki ezen idő alatt „elhasználódott” és akinek a nevéhez számos botrány kötődött.

Lengyelország második legnagyobb és legfontosabb városában, a volt fővárosban, Krakkóban a települést immáron 16 éve irányító Jacek Majchrowski mögé számos erő felsorakozott (PO, Nowoczesna, Parasztpárt, SLD), akinek a legnagyobb kihívója a PiS-t képviselő Małgorzata Wassermann volt. Wassermann a Szejmbe mint „szmolenszki árva” került be (a 2010-es légikatasztrófát követően a PiS számos áldozathoz köthető személy vált parlamenti képviselővé; ezek közül csak Wassermann vált be). Megnehezítette Wassermann dolgát, hogy Majchrowski az egyébként konzervatív Krakkóban számos PiS-es nagyágyút vert meg az önkormányzati választások során (2006-ban Ryszard Terleckit, jelenlegi frakcióvezetőt, a PiS alelnökét; 2010-ben Andrzej Dudát, jelenlegi államfőt). Ugyan itt második fordulóra volt szükség (az elsőben 44%-33% volt az arány Majchrowski és Wassermann között), amit a jelenlegi városvezető nyert meg határozottan (62–38%).

A „lengyel Manchester”-nek nevezett, szebb napokat is látott textilipari központban, Łódź egyértelműen Hanna Zdanowska polgármestere mellett szavazott (70% - ez rekordnak számít a 2018-as önkormányzati voksolás során). Wrocławban, az egyik leginkább PO-hoz köthető

városban, nem indult a várost 16 éve irányító és felvirágoztató Rafał Dutkiewicz, helyette a Polgári Koalíció színeiben az alpolgármester, Jacek Sutryk startolt, aki már az első fordulóban eldöntötte a versenyt (50,2%-ot szerezve).

A lengyelországi viszonyokhoz képest közepekes méretű városokban (Lublin: Krzysztof Żuk 59,7%; Rzeszów: Tadeusz Ferenc 64%; Bydgoszcz: Rafał Bruski 54%; Poznań: Jacek Jaśkowiak, 56%) többségében ellenzéki polgármester győzedelmeskedett, az egyedüli város, ahol a PiS támogatottja nyert, az Szilézia „fővárosa” Katowice volt. Marcin Krupa azonban nem párttag, négy évvel ezelőtt a korábbi polgármester Piotr Uszok jelölésére indult, s érdekesség, hogy akkor még a PiS-nek ellenjelöltje volt.

A legösszetettebb helyzet Gdańskban alakult ki, ahol a két nagy párt jelöltje mellett (Jarosław Wałęsa az PO színeiben, Kacper Płażyński a PiS-ében – mindketten nagymértékben építettek az apjuk hírnevére: Lech Wałęsa a „Szolidaritás” szakszervezet ikonikus alapja, volt köztársasági elnök; Maciej Płażyński a PO alapítója, volt alsóházi házelnök) elindult – független jelöltként – a várost négy cikluson át irányító Paweł Adamowicz is, akit még nagypolitikai támogatás nélkül is megválasztottak a városlakók. 2019 őszén azonban Gdańskban újabb polgármester választást kell rendezni, ugyanis 2019 januárjában egy pszichikai betegséggel (minden bizonnyal skizofréniával) küzdő ember halálosan megsebesítette Adamowiczot egy karitatív koncerten.

Elmondható, hogy a 107 nagy- és középváros közül 63-ban már az első fordulóban eldőlt a verseny, és a PiS csak 6 polgármesteri széket tudott szerezni (ezek közül a legnagyobb település a délkelet-lengyelországi Zamość, a maga 65 ezer fős lakosával), ráadásul voltak olyan helyek, ahol a kormánypárti településvezetőre mértek vereséget

A mostani lengyelországi önkormányzati voksolás világosan megmutatta, hogy az sem a kormánypártnak, sem az ellenzéknek nem hozott átütő sikert és a 2019 őszén esedékes parlamenti választás kimenetele is megjósolhatatlan. Az azonban világosan megmutatkozott, hogy a PiS-nek nem sikerült a PO-t a partvonalra szorítani és fordítva. Az idén megtartandó parlamenti választás

tásokon az látszik, hogy mindkét politikai formáció részéről reális verseny lesz a hatalomért.

Az önkormányzatiság eszméje 2018 végén azonban erőteljes megerősítést nyert a Visztula mentén szokatlanul erős részvétel által.

LAGZI GÁBOR

Ajánlott irodalom

Agg Zoltán. Alkotmányosság, közigazgatás, önkormányzatok. Veszprém: Comitatus, 2008.106 p. (Comitatus Önkormányzati Szemle 2007. évi különszám)

Agg Zoltán (szerk.): Közigazgatás – Térfelosztás – Választások, Comitatus Önkormányzati Szemle 2009. évi különszám, megjelent Veszprém, 2010. elektronikusan hozzáférhető: <http://www.comitatus.eoldal.hu/cikkek/kulonkiadvanyok/>

illetve a pannonos egyetemi hallgatóknak <http://moodle.mftk.uni-pannon.hu/mod/resource/view.php?id=13871>

Agg Zoltán: Közigazgatás és választások, Veszprém, 2011. elektronikusan hozzáférhető: <http://moodle.mftk.uni-pannon.hu/mod/resource/view.php?id=13876>

Fábián György (szerk.): Választási rendszerek; Osiris Kiadó, Budapest, 1997.

Halász Iván: Lengyelország közigazgatása in.: Szamel Katalin - Balázs István Gajdusчек György - Koi Gyula (szerk.): Az Európai Unió tagállamainak közigazgatása, CompLex, Budapest 2014.

